

KÓSA LÁSZLÓ

Az újabb magyar művelődéstörténeti kutatások sokrétűsége

Összetett, gazdag tematikájú tudományos ülésünk megnyitójában azt a gyakorta alkalmazott megoldást követem, hogy megkísérlem fölvezetni a tudománytörténeti háttérrel, amely előtt az egyes részterületeket az előadások értékelik. Fölösleges hosszabban magyarázkodom, annyira nyilvánvaló, hogy a vázlat „műfaja” és a megszabott időkeret eleve magában hordozza számos fontos dolog mellőzését. Nem teljesen töretlen úton járok, mert Monok Istvánnak¹ két, előadásomhoz hasonló tematikájú, egymásra épülő, számomra is hasznos írása jelent meg. A művelődéstörténet nagy tradícióját hangsúlyozandó röviden visszapillantok az intézményes kezdetekig, historiográfiája néhány fontos mozzanatának fölidézése pedig az újabb fejlemények – melyekről részletesebben szólok – jobb értését kívánja szolgálni.

A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen 1888-ban (az oktatás ténylegesen 1895-ben indult), a Budapesti Tudományegyetemen 1898-ban (1900-ban kezdődő tanórákkal) alapítottak művelődéstörténeti tanszéket. A diszciplináris történelem-tanszékalapítások magyarországi időrendjében mindkettő korainak mondható. Az előbbi első professzora Vajda Gyula piarista paptanár, az utóbbié Békefi Remig, az MTA levelező tagja volt, aki azonban hamarosan lemondott, mert zirci ciszterci apátnak választották. A korban elsősorban a tanszéket betöltő professzor érdeklődési területe számított művelődéstörténetnek. A két első professzor középkorász egyháztörténész volt. Munkássága meghatározó elemét tekintve ugyancsak középkortudós a háromévnnyi szünet után, 1914-ben, a budapesti tanszékre kinevezett evangélikus Domanovszky Sándor is. Ám vele csak részint folytatódott a nevezett gyakorlat. Domanovszky első renden gazdaság- és társadalomtörténész volt, iskolateremtő munkássága is erről

tanúskodik, ugyanakkor korának egyik meghatározó történészeként vállalta el az általa egészen széles körben értelmezett művelődéstörténet képviseletét és támogatását. Utóbb így jöhetett létre főszerkesztésével az ötkötetes nagy mű, amely – szembetűnő egyenlenségeinek és markáns koncepcióhiányának dacára – máig történetírásunk legnagyobb teljesítményei közé tartozik.² Problematikájával itt nem foglalkozhatom, csupán arra mutatok rá, hogy noha minden más hasonló nagyságrendű és célú munkánál jóval rövidebb idő alatt készült el és látott napvilágot (1939–1942), ám a háborús és a háború utáni évek nem kedveztek kritikai fogadtatásának, várható recepciója pedig elmaradt. Annál inkább sajnálatos ez, mert számos rész tanulmánya úttörő volt vagy csekély előzménnyel készült, azaz előbb született meg, mint a szükséges rész kutatások. Nem állítom, hogy valamelyes „csendes” recepció nem zajlott. A szakmai és a szélesebb közvélemény nyilvánvalóan tudomást szerzett róla, de a háborús évek beszűkült lehetőségei miatt recenziók, ismertetések alig jelentek meg, vitát, értékelést nem váltott ki. Nem kedveztek a háború utáni körülmények sem. Bár Domanovszky – több jeles pályatársával ellentétben – nem vált politikai támadások céltáblájává, 1948-ban történt nyugdíjazása és akadémiai tagságának megszűnése után hamarosan megszűnt a tanszék is; a művelődéstörténet pedig ideológiai okokból csaknem két évtizedre elvesztette hazai „szalonképességét”. Ilyen körülmények között a magyar tudomány nagy kárára az ötkötetes mű nem ösztönözte közvetlenül a kutatást és nem hatott széles körben. A marxizmussal átítatott és kizárólagossági helyzetet élvező politikatörténet, a tudományos szocializmusnak nevezett ideológiai tárggyal kiegészülve, minden más kutatási területtel szemben nyomasztó túlsúlyra jutott.

Ez az állapot akkor kezdett változni, amikor a nemzetközi tudományosság és a tízkötetesre tervezett *Magyarország történetének* előkészületei során mutatkozó hiányok hatására írni és vitázni kezdtek a művelődéstörténet hazai létjogosultságáról és szükségességéről. A Magyar Történelmi Társulat 1966-i kecskeméti és 1978-i szegedi vándorgyűlését részben vagy egészben a tárgykörnek szentelték. Az MTA TTI 1969-ben, a TIT 1972-ben a készülő szintézis szerkesztőbizottságával együtt rendezett tematikus tanácskozást. A vitaindító előadások, valamint a korreferátumok és a hozzászólások nagy hánya-

dának teljes szövege napvilágot látott vagy beszámolókból megismerhető. Tetemes historiográfiai tanulságuk erősen csábít a részletek elemzésére, ezt azonban most mellőznöm kell. A szövegek jellemzően vallanak történetírásunk eszmetörténeti egyoldalúságáról és korlátozottságáról. Székely Györgytől Balogh Sándorig főleg, de nem csak politikatörténészek fejtették ki nézeteiket, ugyanakkor szóhoz jutottak más területek és más tudományágak képviselői is. Bár nem bírálták az 1945 utáni kirekesztést, tagadhatatlan, hogy sokéves szünet után kiemelt figyelem irányult a művelődéstörténetre.³ Mégis ha a mostanáig befejezetlen tízkötetes *Magyarország története* megjelent köteteit föllapozzuk, az eredmény lehangoló, a művelődéstörténet egyenetlen arányban és többnyire peremhelyzetben csekély terjedelmet kapott bennük.

Másfelől azonban 1980 körül kibontakozást jelző fontos események történtek. Művelődéstörténeti bizottság alakult az MTA égisze alatt. A művelődéstörténet tudományközi jelleggel önálló tanszéket kapott az ELTE-n. Az 1945 utáni évtizedekhez képest, amikor visszaszorultak, és némelyik ágazat, például az egyháztörténet csaknem tetszhalott állapotba került, fokozatosan növekedett a köre és száma az önálló kutatásokon, egyéni teljesítményeken alapuló művelődéstörténeti tanulmányoknak és könyveknek. Alább – mint előadásom elején ígértem – az utóbbi negyedfél évtizedre vonatkozóan a bizottsági munkát, a tanszéki működést és az összegző műveket próbálom vázlatosan áttekinteni. Az egyéni teljesítmények szemlélésétől ezúttal el kell tekintenem.

1. Az MTA első művelődéstörténeti bizottsága 1980-ban alakult a diszciplínát visszatérően pártoló Köpeczi Béla elnökletével. A cél egy nagy, átfogó mű megírása lett volna, de ebbe a munkába bele sem fogtak. A következő évtizedben alig néhányszor ült össze az igen nagy létszámú testület. Helyette változó intenzitással és eredménnyel korokra és századokra tagolva albizottságai működtek. Kapcsolódóan Fügedi Erik, R. Várkonyi Ágnes és Németh G. Béla szerkesztésében jelentek meg tartalmas tanulmánykötetek az 1980-as években.⁴ Az 1990 után többször újjászervezett bizottság munkájának részletes ismertetése helyett hadd emeljem ki I. és II. osztály közti státusát és azt, hogy a bizottság nemcsak megtartotta, de erősítette is tagságának interdiszcipli-

lináris összetételét, ami – tudjuk – Domanovszkyig visszanyúló termékeny tradíció.

2. Az időközben az ELTE-n egyre inkább időszerűvé váló tanszék-alapításra 1981-ben Németh G. Béla kinevezésével került sor. Akkor még nem volt taktikus a BTK-n Domanovszky egykori tanszékére és a folytonosságra hivatkozni. Noha sem azonos személy (oktató), sem a koncepció nem kötötte össze a több mint harminc évvel korábban megszűnt és az új intézményt, ma már fenntartás nélkül lehet a tudományterület képviselőjének folytatásáról beszélni. Németh G. Bélának megvolt a lehetősége, hogy a tanszék-alapítás előtt írásban és szóban a nyilvánosság előtt különböző fórumokon kifejttesse elképzeléseit, hogy interdiszciplináris profillal „általános tárgyként” tervezi az oktatást. Ennek centrumában a német bölcséleten iskolázott irodalomtudomány-központú eszmetörténet áll, mely az újabb irodalom- és kultúratudományi irányzatok felől nézve mégis klasszicizáló jellegűnek mondható.⁵ Öt év után azonban *antecesszorom* megvált a tanszéktől, és a szorosabban vett irodalomtörténet területére tette át működését. Utódként érdeklődésemmel összhangban és a bölcsészkar személyi adottságokhoz igazodva, a történettudomány felé tájékozódtam. A kiszélesedő oktatás tematikáját tömören civilizációtörténetnek nevezem. A két legfontosabb nemzetközi irányzatot megjelölve, az *Annales* és az *Alltagsgeschichte* hatásainak igyekeztünk kollégáimmal teret adni. Néhány tárgy a tanszéken oktatottak közül: életmód és mentalitás, eszmetörténet, egyháztörténet, környezettörténet, historiográfia, sajtótörténet, oktatástörténet, nőtörténet, a Kárpát-medence népei, illetve a Habsburg Birodalom népei és nemzetiségei közötti kulturális kölcsönhatások. Egy évtizedig zenetörténeti oktatás is folyt. A tanszéken 1994 óta működik az ország egyetlen önálló művelődéstörténeti doktori programja. Eddig megközelítőleg másfélszáz hallgatót vettünk föl.

Azzal, hogy a hetvenes években ismét elfogadottá vált a művelődéstörténet, a politikatörténet primátusa nem tűnt el. Képviselői az ELTE BTK-n a kronológiai tanszékek oldaláról vonták kétségbe a diszciplináris tanszékek létjogosultságát. Ha nem is nyílt vitában, de kari közvéleményben hangoztatták, hogy a művelődéstörténetet és a társadalomtörténetet – ugyanis 1990-ben Gazdaság- és Társadalomtörténeti

Tanszék is létesült az ELTE BTK-n – amúgy a köztörténet magában foglalja. Ezzel a szemlélettel esetenként máig lehet találkozni.

Időközben azonban a történelemszociológiában, általában a felsőoktatásban, nem kevésbé a történeti érdeklődésű nagyközönség körében a művelődéstörténet valósággal divatba jött. A felsőoktatásnál maradvá, ma nem lenne könnyű feladat országos képet fölvázolni beágyazottságáról. A kilencvenes évek elején egy akadémiai bizottsági ülésen felkérésre beszámoltak működésükről az egyetemeken az akkor művelődéstörténetet programszerűen oktató tanszékek képviselői. Öten voltunk. Ma, becslésem szerint, széles repertoárral ennek négy-ötösöröse a megszólíthatók száma.

3. Összegző művekben – mintegy harminc esztendőre visszatekintve – a választék viszonylag gazdag. Ennek ellenére kimondható, hogy kisebb terjedelemben igényes összefoglaló munkát írni ma már legfeljebb esszé tanulmány formában érdemes, ahogyan Köpeczi Béla tette franciául megjelent kötetében.⁶ Olyan mértékben megnövekedett a tudományos ismeretek és eredmények halmaza, hogy egyetlen szerző egyenesen áttekinteni aligha tudja.⁷

A kilencvenes években párhuzamosan készültek és jelentek meg nagyobb terjedelmű összefoglalók. Fenntartásaimat jelezve, az elismerést semmiképpen sem szeretném megtagadni az alább említendő művektől, hisz ezt már azzal kifejezem, hogy szemlémben kitérek rájuk. Mindben nagy munka fekszik, a szövegek jelentős hányadának szerzője tudományos kutató (igaz, nem mindenki). Irodalom és forrásjegyzék segíti az eligazodást és a további érdeklődést. Illusztrációs anyaguk gazdag. Időrendben első a *Pannon enciklopédia*, melynek két kötete tartozik szorosabban érdeklődési körünkbe.⁸ A hatkötetes *Magyar kódex* alcíme szerint kifejezetten művelődéstörténet, de politika- és társadalomtörténet is. Ez a sorozat komolyabb tudományos igényével kiemelkedik az itt felsorolt többi közül.⁹ Végül a *Magyar tudománytár* kultúráról szóló 6. kötete jelenkor-történeti mű és korabeli állapot-fölmérés.¹⁰ Összegzően megállapítható, hogy ezek a szép kiállítású, gazdag illusztrációs anyaggal telített sorozatok mindenképp előtt hungarológiai fogantatásúak, és hangsúlyosan üzleti vállalkozások is.

Ide kívánczik néhány utalás a módszertani problémára, mely nem a művelődéstörténet specifikuma és köztudott, de szemlénkben, különösen a nagy terjedelmű művekben sűrűsödve mutatkozik meg. Az egyik a sokszerzős művek nézőpontok, képzettség, tehetség és egyéb más ok miatt általában egyenetlen volta, amit még a jó szerkesztői munka is csupán csökkenteni tud, eltüntetni nem. A másik csaknem megoldhatatlan, hogy nem lehet egyértelműen elválasztani az eredeti kutatásokra támaszkodó, valamint a tudománynépszerűsítő és az ismeretterjesztő munkákat. Véleményem szerint az átmeneti vagy „határsáv” a szaktudományi oldal felől nézve szélesebb a kívánatosnál.

Sajátos munka a B. Gelencsér Katalin által összeállított *Magyar művelődéstörténet*. Tartalmas szöveggyűjtemény, melynek azonban sem a forrásai, sem a válogatás szempontjai nincsenek megjelölve.¹¹

Meg vagyok róla győződve, hogy hallgatóságomtól, ahogyan tőlem is, távol áll a művelődéstörténet és a hungarológia szembeállítása. Ezért és Monok István besorolása nyomán is emlitem meg az általam szerkesztett magyarságtudományi kézikönyvet (1991, két magyar kiadás, egy német és egy angol változat).¹² Az ötletet a Nemzetközi Filológiai Társaság megalakulása (1977) után jelentkező szükséglet szülte. Maga a Társaság azonban nem támogatta megírását és kiadását. Végül Szabolcsi Miklós, az MTA I. osztálya elnökének ajánlólevele után kezdhettem az Akadémiai Kiadóval tárgyalni. Jóllehet Kószeghy Péter és Szegedy-Maszák Mihály irodalomközpontú művelődéstörténeti fejezetei alkotják a könyv törzsét, a teljes mű mégiscsak hungarológiai összegzésnek készült. Közbevetőleg jegyzem meg, hogy a hungarológia kiemelkedően jelentős intézménye, az Egyetemi Magyarságtudományi Intézet Domanovszky Sándor 1939–1940. évi rektorsága idején hathatós közreműködésével jött létre. Ma pedig az ELTE BTK-n a hungarológia mesterszak a Művelődéstörténeti Tanszékhez kapcsolódva működik.

Az általam szerkesztett hol kézikönyvnek, hol tankönyvnek mondott *Magyar művelődéstörténet* című nyolcszerzős mű Domanovszky öt kötete óta a legnagyobb terjedelmű és a legszélesebb tematikát átfogó tudományos összegzésként jelent meg.¹³ A szöveg egy esztendő alatt és pályázati támogatás nélkül készült el. A társadalom- és politikatörténeti utalásokat fontosnak tartva, a következő követendő szempontokat jelöltem meg a munkatársak számára: az élő és élettelen

környezet és az ember viszonya, a tárgyi világ, a hétköznapokat és ünnepeket alakító mindennapi gondolkodás, az együttélés szokásai, munka, erkölcs, vallás, művészetek, eszmék, oktatás, kitekintés a tudomány szerepére. A szerzők személyükben több tudományágot képviseltek.

A megjelenés időrendje szerint utoljára térek rá a *Magyar művelődéstörténeti lexikonra*.¹⁴ Egyetértve azokkal, akik nem tartják szerencsésnek hosszan elnyúló megvalósulását, és sajnálva, hogy egyelőre csak a középkor meg a kora újkor készült el, Domanovszky óta számomra a magyar művelődéstörténet legjelentősebb teljesítménye a tizenkét kötet. Monok István fent idézett, a *Történeti Szemlében* megjelent írása jelentős terjedelemben elismerően mutatta be. A mai konferenciának bizonyára egyik legtöbbször említett darabja lesz, ezért nem méltatom részletesen.

Mintegy függetlenül, de fontos tényként hadd figyelmeztessenek még arra, hogy a magyar művelődéstörténeti kutatások számbavételéből gyakorta kifelejtődik a néprajz. Részletezés helyett most csupán arra utalok, hogy a 20. század második felében az összegzések és szintézisek elkészítését célul jelölő nagy akadémiai humántudományi programok megvalósítását eddig maradéktalanul egyedül a néprajz teljesítette: *Magyar néprajzi lexikon*, *Magyar néprajz* (kézikönyv), *Magyar néprajzi atlasz*.¹⁵ Különösen az első két mű igen jelentős művelődéstörténeti ismeretet tartalmaz, és tudvalévően nem csak a szorosabban vett paraszti-népi kultúráról.

Engedjenek meg befejezésül még néhány rövid reflexiót az elhangzottakhoz kapcsolódva.

Szemlém megerősíti, amit Monok István a *Magyar művelődéstörténeti lexikon* befejezése alkalmából a *Történelmi Szemlében* közölt tömör kutatástörténeti áttekintésében jogos ironiával állapít meg, és amit – bizonyos vagyok benne – régebb óta számosan osztunk, hogy a művelődéstörténet az élet azon területei közé tartozik, melyhez mindenki ért. Hadd folytassam azzal a véleménnyel, hogy sokan megalapozatlanul gondolják, hogy művelődéstörténettel foglalkoznak. Messze vinne a tárgytól, ha ennek a jelenségnek a taglalásába fognék. Nem lenne azonban tanulság nélküli egy kisebb konferencián számba

venni legalább a kultúrpolitika mezein kalandozó művészek és a tudományos vagy annak mondott újságírás jellegzetes és kirívó példáit.

Visszatérve diszciplinánk komoly kérdéseihez, amikor a nyolcvanas évek végén tanszékvezetőként először tekintetem át az ELTE BTK-n meghirdetett összes órát (nem csak a történész tanszékekét), csaknem áttekinthetetlen halmazát találtam a legváltozatosabb címeknek, amelyek valamilyen szempontból, vitatva vagy vitathatatlanul besorolhatók lettek volna a művelődéstörténet körébe. Ez a megállapítás látszólag ellentmond az önálló tanszék alapításához kapcsolódó megjegyzéseimnek. Csakhogy ezek az előadások és szemináriumok semmilyen, sem tematikai, sem bölcséleti rendszert nem alkottak, mindig kiegészítő funkcióban tűntek föl, gyakran még a meghirdető tanszékhez való viszonyuk sem volt világos. Ez az állapot lényegében máig nem módosult.

Kérdés, hogy a művelődéstörténet mint tudomány erősségeként értelmezzük-e idézett tapasztalatomat, vagyis hogy igen nagyszámú tudományterületet vonz magához és integrál, vagy éppen a gyengeség jeleként, azaz identitása annyira bizonytalan, hogy elméletileg végtelen számú definíciója lehet, és a gyakorlatban van is. Ez a nyilvánvaló körülmény megnehezíti a fogalmi tisztázást. Várkonyi Ágnes 1997-ben bizottságunk újjászerveződésekor készített áttekintésében tömören fogalmazta meg: „A művelődéstörténet rendszerezett fogalmi és újragondolására ösztönző munkák elszigeteltek vagy hiányoznak.”¹⁶ A helyzet másfél évtized alatt nem sokat változott.

Magam – sokakkal együtt – a művelődéstörténet befogadó, tudományközi jellegét hangsúlyozom, nem zárva ki a szűkítő értelmezéseket sem. Az utóbbi három évtizedben ez a tendencia mind szélesebb körben valósul meg. A mostani konferencia is jól érzékelhetően ezt a képet tükrözi. Mind általában a tudományos világ figyelme, mind a nagyközönség érdeklődése folyamatosan és esztendőik óta fokozódóan ösztönöz újabb kutatásokra, újabb művek elkészültére.

Tudatában vagyok, és ezért – különösen az érintettektől – ismét engedelmet kérek, hogy a rendelkezésre álló időben az újabb magyar művelődéstörténet eredményeinek csupán egy részére utalhattam.

Záró tanulságként személyes véleményem, hogy változatlanul hiányzik a többkötetes, két-három esztendő alatt megírt, korszerű magyar művelődéstörténeti kézikönyv, amit lexikon, szöveggyűjtemény, tankönyv, akár tudománynépszerűsítő összegzés nem vagy csak részlegesen helyettesíthet.

JEGYZETEK

¹ MONOK István, *A művelődéstörténeti kutatásokról*, Magyar Tudomány, 2006, 818–830.; MONOK István, *Magyar, művelődéstörténeti és lexikon*, Történelmi Szemle, 2013, 657–674.

² DOMANOVSKY 1–5.

³ GLATZ Ferenc, STIER Miklós, *A kecskeméti országos történész vándorgyűlés, Századok*, 1966, 1056–1064.; MÁTRAI László, *A művelődéstörténet néhány módszertani problémája*, Századok, 1967, 1236–1246.; ELEKES Lajos, *A művelődéstörténet kérdéseiről*, Századok, 1970, 126–131.; NIEDERHAUSER Emil, *A kultúrtörténet kérdésehez*, Történelmi Szemle, 1974, 421–429.; MAKKAI László, *Művelődéstörténet mint értékrendszerek története*, Történelmi Szemle, 1974, 429–436.; KOSÁRY Domokos, *A művelődéstörténet helye a történeti szintézisben*, Történelmi Szemle, 1974, 436–446.; HANÁK Péter, *A kultúrtörténeti szintézis problémái*, Történelmi Szemle, 1974, 447–453.; KOSÁRY Domokos, *A művészetek (irodalom, zene, képzőművészet) történeti diszciplínái és a művelődéstörténet*, Századok, 1979, 591–609.; KÖPECZI Béla, *A művelődéstörténet tárgyaról és módszertanáról*, Századok, 1979, 682–692.

⁴ *Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról*, szerk.: FÜGEDI Erik, Budapest, Gondolat, 1986.; *Magyar reneszánsz udvari kultúra*, szerk.: R. VÁRKONYI Ágnes, Budapest, Gondolat, 1987.; *Forradalom után – kiegyezés előtt, A magyar polgárosodás az abszolutizmus korában*, szerk.: NÉMETH G. Béla, Budapest, Gondolat, 1988.

⁵ NÉMETH G. Béla, *Művelődéstörténet – irodalomtörténet-írás*, Új Írás, 1978, 10, 74–78. (A Magyar Történeti Társulat 1978. évi szegedi vándorgyűlésén elhangzott korreferátum); (józsa), *A művelődéstörténet és oktatása*, Beszélgetés Németh G. Bélával, Magyar Nemzet, 1980. december 19.; NÉMETH G. Béla, *Értelmiség, műveltségintegráció, művelődéstörténet*, Valóság, 1981, 4, 13–21.

⁶ KÖPECZI 1994.

⁷ Csupán címe miatt említem meg itt, mert nem tudományos mű: NEMESKÜRTI 1992 (1994-ben német változata is megjelent).

16 MÉRFÖLDKÖVEK A MAGYAR MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET-ÍRÁSBAN

⁸ HALMOS Ferenc (főszerk.), *Pannon enciklopédia, I, A magyarság kézikönyve*, Budapest, Dunakanyar Kiadó, 1992. PANNON ENC 2000.

⁹ MAGYAR KÓDEX 1999–2001.

¹⁰ TUDOMÁNYTÁR 2006.

¹¹ GELENCSÉR 1998.

¹² KÓSA 1991, utána több kiadás, több nyelven.

¹³ KÓSA 1998, több bővített kiadás, több nyelven.

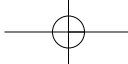
¹⁴ MAMŰL I–XIV. LX.

¹⁵ *Magyar néprajzi lexikon, I–V.*, Főszerk.: ORTUTAY Gyula, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977–1982; *Magyar néprajz I–VIII. (IX.)*, szerk. biz. elnöke, majd főszerk.: PALÁDI-KOVÁCS Attila, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988–2011; *Magyar néprajzi atlasz I–IX.*, főszerk.: BARABÁS Jenő, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1987–1992.

¹⁶ R. VÁRKONYI Ágnes, *Vázlat a művelődéstörténet helyzetéről* (Kézirat), p. 7. (1997. január 10.)

**Mérföldkövek
a magyar művelődés-
történet-írásban**

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG

Az egri Eszterházy Károly Főiskola Kulturális Örökség
és Művelődéstörténeti Tanszék könyvsorozata

Az Egyetemközi Kulturális Örökség Tanulmányok Központ
támogatásával szerkeszti
MONOK ISTVÁN

A könyv megjelenését támogatta

Magyar Tudományos Akadémia

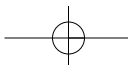

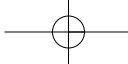
Mérföldkövek a magyar művelődés- történet-írásban

TANULMÁNYOK

SZERKESZTETTE
MONOK ISTVÁN

KOSSUTH KIADÓ
ESZTERHÁZY KÁROLY FŐISKOLA
BUDAPEST – EGER
2015

A kötet az MTA Művelődéstörténeti
Állandó Osztályközi Bizottsága által szervezett, az MTA Közgyűlése alkalmával
megtartott tudományos ülésanyagát tartalmazza
2014. május 8.

A borítókép
Az akadémiai palota terve, a végleges megállapodás szerint.
Vasárnapi Ujság. XI. évf. 31. sz. 1862. aug. 3., 365. old.

ISBN 978-973-09-8335-8
ISSN 2063-5257

Minden jog fenntartva

© Magyar Tudományos Akadémia 2015
© Kossuth Kiadó 2015

Felelős kiadó Kocsis András Sándor
a Kossuth Kiadó Zrt. elnök-vezérigazgatója
A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
A kötetet Hitseker Mária szerkesztette
Műszaki vezető Badics Ilona
Nyomdai előkészítés Gróf Levente
www.kossuth.hu / e-mail: kiado@kossuth.hu

Nyomtatta és kötötte a Szekszárdi Nyomda Kft.
Felelős vezető Vadász Katalin ügyvezető igazgató

Tartalom

Kósa László: Az újabb magyar művelődéstörténeti kutatások sokrétűsége	7
Mikó Árpád: A művészettörténet a művelődéstörténeti alpművekben	17
Szívós Mihály: A jeltörténet jeltudományi és művelődéstörténeti szempontból	27
Monok István: A könyves kultúra a művelődéstörténeti alpművekben	41
Viskolcz Noémi: A tudományköziség elve és gyakorlata művelődéstörténeti kézikönyveinkben	53
Ács Pál: A „második természet” – Irodalom és művelődéstörténet	65
Gazda István: Tudománytörténet a magyar művelődéstörténetet összegző nagyobb munkákban	81
Krász Lilla: A medicina reprezentációi a magyar művelődéstörténet-írásban – Eredmények és perspektívák ...	97
Horn Ildikó: Történetírás és a kora újkori magyar művelődéstörténet	119
Gyáni Gábor: Művelődés-, kultúra- és mentalitástörténet – A paradigmaváltás dilemmái	129
Kószeghy Péter: A Magyar művelődéstörténeti lexikon – középkor és kora újkor (röviden MAMŰL) múltja és jövője	143
A magyar művelődéstörténeti összefoglaló művek jegyzéke	153
Személynevek mutatója	161

